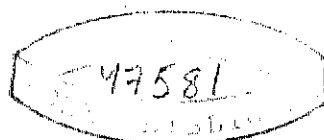
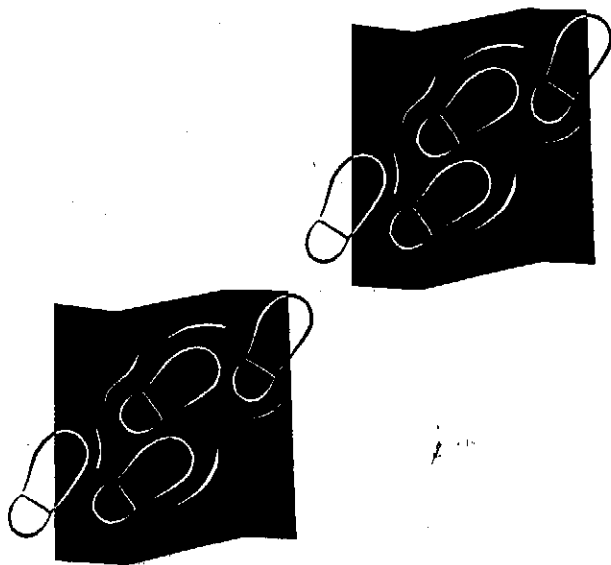

OMBERG

FÖLJ MED TILL HISTORIEN!

Låt det förflutnas
skuggor få liv än
en gång...

fNcbg

Välkommen till Omberg!

Välkommen till sagornas och älvornas berg!

På Omberg blandas sägen och verklighet till en mönsterrik väv, lika flammande som bokskogens höstdräkt.

Sagornas människor är ofta fantastiska, men verklighetens personer är som regel inte mindre märkliga.

Det finns gestalter ur det förflutna som bevisligen har vistats på Omberg och händelser vi vet ägde rum någon gång för länge sen, när dimman låg tät runt berget. Det är dessa personer och händelser som här ska få liv än en gång.

Men vi börjar med en saga...

OMMA

et var en gång en forntidsdrottning.

Hennes borg låg på det blå berget vid den djupa sjön och hennes makt var stor, därför döptes berget efter henne.

Och efter hand som seklerna passerade, desto djupare blev övertygelsen att Omma aldrig lämnade platsen. Hon fanns på berget och hon var berget. Hennes älvor dansade kring hjässatorget, hennes tårar blev till regn över trakten och i den moderna variationen blev dimman runt berget ånga från Ommas potatiskok.

Dert finns rester av forntidsborgar på Omberg, men vem eller vilka som levde där är omöjligt att säga. Kanske fanns det verkligen en drottning Omma en gång för mer än tusen år sedan, och som fick ge namn åt platsen, men troligare är att namnet Omberg kommer av ett dialektalt uttryck. Berget är ofta omgivet av dimma och den äldre ortsbefolkningen förklarade det fenomenet med att berget "ommade"; ångade, därav Omberg. På äldre kartor stavades namnet Åmmeberg, berget som ångar.

Detta är namnets troliga ursprung, men det finns ju inget som hindrar att man kan tro lite på sagan om drottning Omma också. Trots allt är det ju ingen som vet säkert...

FORN Borgar

Forntidens människor har lämnat sina spår i form av fornborgarna. De fungerade som tillflyktsort för platsens befolkning, under den tidsperiod som kallas järnåldern. Våldsamheter och fara var aldrig långt borta för forntidsmänniskan och de byggde sina borgar på omsorgsfullt utvalda platser. Borgarna skulle vara lätta att nå för de egna och svåra att komma fram till för fienden.

På Omberg finns rester av tre borgar.

Borggården:

Ungefär 1 500 år gammal, en snillrikt konstruerad tillflyktsborg.

Hjässaborgen:

Stor nog att rymma större delen av järnåldersbefolkningen i bygden.

Drottning Ommas Borg:

Den minsta av Ombergs fornborgar. Om drottning Omma verkligen levde här en gång i tiden är det ingen som vet, men enligt traditionen kommer den vackert utsirade dörren i Rogslösa kyrka från Ommas svinhus, vilken låg i närheten av borgen.

Den historien måste givetvis tas med en nypa salt, men vid en närmare granskning upptäcker den uppmärksamme skador på dörrens nedre bjälke. Hittills är det ingen som har kunnat förklara var dessa märken har kommit ifrån...

Kung Sverker

...och hans gärning.

Medeltiden har fått ett oförtjänt dåligt rykte genom tiden.

De knappt femhundra år (1000-talet - 1500-talet) som utgör det vi nu kallar den mörka medeltiden kännetecknas snarare av utveckling. Det var då som Sverige började ta form. Visserligen var landet fortfarande mest en lös sammanslutning av landskap, men det var en tid när landet förändrades radikalt.

Det var en orolig tid, där ond bråd död ständigt var närvarande, men det var också en tid när impulser utifrån började nå landet.

Den romerska kyrkan fick allt större inflytande i landet och hedendomen började ge vika.

Kung Sverker den gamle var son till kung Kol av Östergötland och sonson till Blot Sven. Hans stamfader lär ha varit Kettil Okristen, men själv var Sverker den äldre en from kristen, och under hans tid grundades fler stora och viktiga kloster i landet.

Hans gård låg vid Omberg, straxt bredvid Alvastra, och den placeringen var inte så märklig, med tanke på att under medeltiden var de viktigaste landskapen Östergötland och Västergötland.

Sverker var kung över hela landet. Efter många och svåra strider hade han lyckats bli erkänd som kung över alla landskap och att han var relativt säker på sin position visar det möte han lät arrangera i Linköping. Till detta möte kom en kardinal och blivande påve, Hadrianus, för att inlemma den svenska oslipade kyrkan i den katolska kristenheten och med det också in i Europa.

Kardinalen förmådde svenskarna att förändra sin vardag något, ett exempel är att de inte längre fick bära vapen till vardagslag. Trots allt var det ju så att svenskarna inte längre var några vilda vikingar, nu tillhörde de den europeiska gemenskapen.

Kung Sverkers huvudfråga vid mötet var dock en önskan om att få en egen ärkebiskop i landet.

Förhandlingarna inleddes och blev segslitna, men kung Sverker och kardinalen fick se sig slagna. Uppsala och Linköping kunde inbördes inte bestämma vem som skulle få biskopstolen, och med det strandade förhandlingarna.

Bortsett från kung Sverkers intresse för religion vet vi inte mycket om denna medeltidsman. Han förefaller att ha varit en fridens man, vilket inte hindrade att han dog en blodig död.

På juldagsmorgon 1156 satte sig kung Sverker i sin släde för att fara till julottan i Västra Tollstad kyrka. På vägen till kyrkan blev han nedhuggen bakifrån av ingen mindre än sin stalldräng. Dådet var beställt och skälen med största sannolikhet politiska.

Den Sverkerska ätten levde vidare ytterligare ett par generationer, men Ombergs kung var borta och maktcentrumet förflyttades.

ALVA STRA KLOSTER

munkarnas hemvist

En ljuvlig försommardag i mitten på 1100- talet, kom en skara munkar från Frankrike vandrande mot Omberg, ledda av en abbot med hemlängtan.

Den gamle kung Sverker hade lovat dem land på Omberg där de skulle få anlägga ett cistercienserkloster. De kom av plikt inte av vilja, för de hade hört hemska historier om det barbariska Sverige, där det snöade 12 månader om året och där solen aldrig syntes på himlen.

De kom med rädsla, men den dag då de slutligen anlände var det försommar i Sverige och trakten visade upp sig från sin allra vackraste sida. Munkarna grundade sitt kloster, Alvastra, och med det följde en mängd nya kunskaper som munkarna tog med sig från Frankrike.

De första klostren kom att fungera som :

Lantbruksskolor

Trädgårdsskolor

Munkarna förde med sig nya ideer om:

Biodling

Medicinalväxter

Får och boskapsuppfödning

De byggde:

Kvarnar

Fiskdammar

som gav lokalbefolkningen nya impulser och de lärde ut ny byggnadsteknik.

Svenskarna fick lära sig att:

Slå valv

Mura

och sätta sten som man gjorde i Frankrike.

Klostren var oerhört viktiga för det svenska medeltidsamhällets utveckling. De var en lärdomsplats och en fristad. Till Alvastra kom någon gång under 1200-talet en mycket känd svensk kvinna för att söka en religiös fristad: Heliga Birgitta.

Under femtonhundratalet gick det storslagna och viktiga klostret i Alvastra samma öde till mötes som övriga kloster i landet. Under Gustav Vasas dagar infördes protestantismen i landet, de katolska klostren utrymdes mer eller mindre hårdhänt och munkarna drevs på flykten.

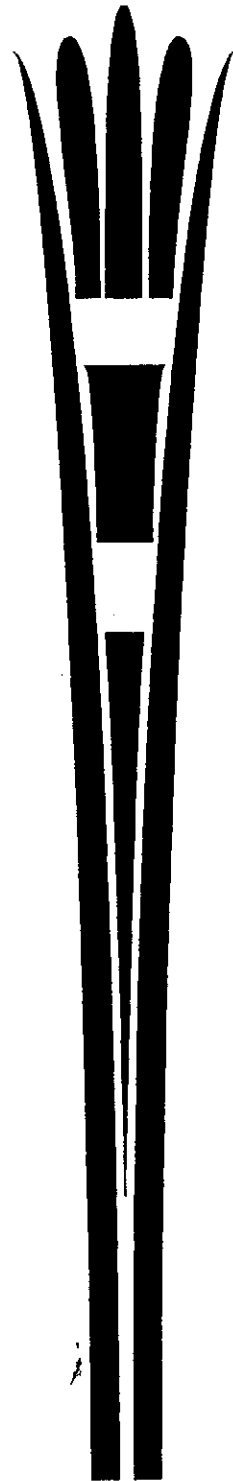
Klostren plundrades på dyrbarheter och byggstenarna som munkarna vid Alvastra kloster mödosamt lagt på plats revs ner och användes vid byggandet av Vadstena slott.

Till sist:

Kommer ni ihåg den hemlängtande abboten som ledde skaran mot Omberg? Han fick vänta länge, men en dag, då hans liv var nästan slut, fick han till sist sin belöning.

Tiden i Alvastra var slut.

Han fick resa hem...

Djurgården

Djurgården omfattade ett område som under sin glansperiod var 5 900 tunnland stort. Området var inhägnat av en 4 meter hög och 21 kilometer lång gärdsgård och innefattade en stor del av berget samt den bredvid berget liggande mossen, Dagsmossen. Innanför denna gärdsgård strövande 400 kron- och dovhjortar fritt i väntan på att något sällskap skulle komma på jaktbesök.

Hit kom de nämligen, Sveriges kungar, för att rasa omkring i djurgården och jaga hjort. Vem som grundade djurgården är oklart, men den fanns där åtminstone sen 1600-talet, på klostrets gamla mark, och var en uppskattad lekplats för kungar och adel. Mindre av ett nöje blev det för de bofasta. För dem var djurgården ett gissel.

Den långa gärdsgården krävde ett ständigt underhållsarbete, och ovillig arbetskraft till detta hämtades bland de närboende bönderna. Arbetet med djurgården stal mycket tid från den egna gården, men det var inte det största problemet. Värre var det med vintervakten.

Under kalla och snörika vintrar när Vättern frös hände det att vargarna kom vandrande tvärs över isen för att gå på jakt i djurgården. Hjortarna var dyrbara och skulle till varje pris skyddas, därför beordrades bönderna ut på vakt. De patrullerade längs med Vätterns strand för att skrämma bort gråben och gick på skallgång i djurgården när någon varg trots allt lyckades smita igenom vakten. Vintern 1735 var troligen en

på berget

extra vargrik vinter, för i februari det året var hela fyra häraden på marsch för att skydda hjortarna. Det måste ha blivit ungefär en man per hjort.

Att de "ådrog sig ohälsa", i kylan, vilket de själva klagade på, är inte svårt att förstå.

Ombergsbygden var precis som övriga landet ingalunda förskonad från missväxtår och svältperioder. Att den halvsvaltande befolkningen då sneglade på de välfödda hjortarna var ganska naturligt. Men lika väl som djurgården vaktades mot fyrbenta jägare, lika noggrant vaktades den mot tvåbenta tjuvskyttar. Straffen för tjuvskytte var hårda.:

Errappad för tjuvskytte första gången:

"20 par spö eller 16 dagars fängelse på vatten och bröd.

Andra gången:

Ett års straffarbete på någon av kronans fästningar.

Tredje gången:

Tre års straffarbete.

Men man kan nog räkna med att en och annan hjort försvann spårlöst från djurgården, trots allt.

Ombergs djurgård fanns kvar till början av 1800-talet, då området övergick till att vara kronopark.

Murgrönegången

De flesta sagor och sägner om Omberg handlar om jättar och troll, men det finns en sägen som skiljer sig från de andra. Den kan vara sann eller falsk, och det står var och en fritt att försöka få reda på vilket.

När munkarna blev bortkörda från Alvastra kloster ville de inte att Gustav Vasas män skulle lägga händerna på klostrets alla skatter. I stället gömde de undan sina dyrbarheter i den gång som gick från klostret och rakt in i berget, murgrönegången. Där inne i berget låg skatten i säkert förvar och enbart munkarna kunde hitta fram till den.

Åren gick, men sägnen om munkarnas skatt levde kvar bland orsbefolkningen. Mer än en kände sig manad att söka efter murgrönegången och silvret, men resultatet uteblev.

På 1930-talet kom arkeologen Otto Frödin till Omberg för att göra utgrävningar i klostret. Även han hade misstankar om att munkarnas silver kunde finnas kvar vid Alvastra, förmodligen i någon av de dammar som en gång hade funnits där. Frödens utgrävningar tillfogade mycket ny kunskap om klosterlivet, men något skatt hittades aldrig.

Murgrönegången, där skatten lär finnas, har inte heller den återfunnits, vilket inte är det samma som att den aldrig existerade. Någonstans, där ingen hittills har letat, kan den finnas, munkarnas klingande, klirrande silverskatt...

MORD

Det hände sig en dimmig dag vid seklets början att man skulle flytta ett hus i "Grisabacken" vid Omberg. Husets förra innevånare, ett par bröder hade försvunnit från trakten. Det ryktades att de hade gett sig iväg till Amerika, men ingen visste riktigt säkert och ingen var heller intresserad. Snarare var man lättad över att bröderna hade gett sig iväg, för de utgjorde inte något aktat inslag i samhället. Allmänt hade man kallat bröderna "grisarna" därav namnet på backen, och de hade levt på att råna oskyldiga människor som passerade genom Omberg.

Men nu var bröderna borta och stugan skulle röjas upp en gång för alla. Arbetet gick framåt, och det var nästan av en slump man till sist upptäckte platsens hemlighet. Under golvet i huset fann man två skelett av människor. Ett stort och ett litet.

Ett antal år tidigare hade det förekommit ett märkligt försvinnande i trakten. En kringvandrande kulla och hennes dotter hade oförklarligt försvunnit, och ingen visste vart. Inte förrän nu. Kanske hade kullan haft så mycket pengar på sig att "grisarna" funnit det mödan värt att slå ihjäl henne och hennes dotter, men ingen kunde naturligtvis veta säkert och bröderna var långt därifrån.

Det var ingen mening med att flytta benen till kyrkogården, istället kom en frälsningssoldat och läste över de olyckliga och med det fick saken bero.

Benen ligger ännu kvar där man fann dem, vid stugan i "grisabacken", och ingen vet säkert om det verkligen var kullan och hennes barn. "Grisarna" syntes aldrig till i trakten igen. Offren förblev okända och mördarna fria.

1900-talets Omberg var inte lika våldsamt som medeltidens Omberg, men ond bråd död fanns överallt och det var lätt för både offer och mördare att försvinna i bergets skugga.

Omberg har inte enbart varit ett politiskt centrum. Även kulturen har haft sin plats på berget. Memento Vivero -glöm inte bort att leva - är visdomsord från vandrerskan på Omberg

Ellen Key - vandrerskan - glömde inte bort att leva, det var därför hon valde att bygga sitt hem - Strand - på Omberg. Där inrättade hon sitt kulturella centrum - väsensskilt från kung Sverkers våldsamma maktcentrum, men på sitt sätt lika viktigt. Hon inrättade ett stort bibliotek på sitt Strand och dit kunde Ombergsbygdens innevånare - och kanske främst barnen - få komma och låna böcker. Det var en folkbildande insats som var väl så viktig som hennes andra gärningar inom svenskt kulturliv runt sekelskiftet.

M e m e n t o V i v e r o

Inte bara Ellen Key fascinerades av det gåtfulla Omberg. Även ett tungt namn inom svensk litteraturhistoria som **Verner Von Heidenstam**, kom till berget för att låta sig fångas av dess historia och natur.

I **Bygdeborgen** diktade han om fornborgen och dess innevånare:

*Vem kom så sent med
tallöst följe på en smal
och vilsen väg och
väckte natten ur sin ro
med stenars klirr och
buskars prassel?*

Emilie Flygare Carlén, skrev den numera mer eller mindre bortglömda " **Bruden på Omberg**" och sällade sig till Ombergsförfattarna, med sin romantiska roman.

Memento Vivero -
På Omberg glömmet du
aldrig att leva, som en
del av kulturen och historien

I alla tider har människor kommit till Omberg.

Forntidsmänniskorna fann en plats där de inte bara kunde överleva, utan också få skydd.

Dagens turister kommer för att få del av en rik kulturplats, där historien aldrig är mer än ett ögonblick bort och där fantasi blandas med verklighet..

Omberg är evig. Hon fanns långt före människorna och hon kommer att finnas kvar långt efter att vi har försvunnit igen. Närheten till ursprung och natur gör platsen rik och fascinerande. Vad som än händer runt omkring, hur fort utvecklings hjul än snurrar och hur mycket högteknologi som än utvecklas, så är Omberg en påminnelse om hur nära det som varit är.

Det är inte långt från Omma till nutid, egentligen bara ett ögonblick.

Drottning Ommas älvor dansade kring berget för 1000 år sedan. samma älvor dansar nu, bara du vill se dem...